

Talumees Karl Pajos sai kuusteist aastat olla Viru maavalitsuse eesotsas

Karl Pajose (pildil) sünnikodu asus Rakvere vallas Tõrma külas. Tema talupidajaist vanemaid Julie ja Jakob Pajosel

sündis üheksa last, neist seitse poega. Karli koolitee algas Tõrma külakoolis, selle lõpetamisel jätkus Rakvere linnakoolis.

Seejärel hakkas nooruk 1909. aastal tööle Rakvere valakirjutaja abina ja talurahva asjade komissari asjaajajana. 1911. aastal jätkas õppimist Ufa, järgmisel aastal Kostroma maamõdukoolis, omandades 1915. aastal maamõõtja-taksaatori kutse. Veel samal aastal mobiliseeriti ta tsaaarmeesse. Teinud läbi viiekuulise lipnikukursuse Pavlovi sõjakoolis, saadeti Pajos 21. juu-

lil 1916 46. kütipolgu koosseisus I maailmasõja rindele.

Järgmisel aastal oli ta juba I Eesti polgu rooduülem ja langes 5. oktoobril 1917 Muhumaal sakslaste kätte vangi. Järgnes 7-kuuline vangipõlv Saksamaal, kust kodumaale jõudnuna määrati 21. novembril 1918 Rakveres formeeritud 5. jalaväepolgu rooduülemaks.

Pajos tegi kaasa Eesti kaitsejõudude taandumislahingud Valklani. Rakvere vabastamisest 12. jaanuaril 1919 võttis ta osa maakuulajate komando eesotsas, tungides läbi rindejoone punavägede tagalasse Tõrmas. Jaanuari lõpul Karl Pajos haigestus ja saadeti Tallinna sõjaväehaiglasse. Arstlik komisjon tunnistas ta riviteenistuseks kõlbmatuks ning määras ohvitseride reservi.

Tagalateenistust alustas Pajos Valga jaamakomandandi abina. Vabadussõja lõppedes saadeti erru alamkapteni auastmes.

Vabadussõjast osavõtu eest annetas riik talle asundustalu pluss tasuta õppimisvõimaluse Tartu ülikooli põllumajandusosakonnas, mille lõpetas 1924. aastal. 1. veebruaril samal aastal valis Viru maanõukogu Karl Pajose maavalitsuse esimeheks, kus põhitöö kõrval tuli olla ka põllumajanduse ja tööhoolekande juhatajaks.

Tema tegevuse algperioodil rajati maavalitsuse algatusel Virumaale Arkna, Vaeküla ja Avanduse põllutöökool ning Mõdriku kodumajanduskool. Teiste maakondadega võrreldes rajati põllumajanduslikke kutsekoole Virumaale kõige rohkem. Koolide lõpetajaist said suunaandjad põllumajanduse ja kogu maaelu kiiremale arengule. Maavalitsuste juhtiv roll ja kaasabi vabariigi ülesehitusaastail haaras kõiki eluvaldkondi.

Karl Pajosest kui omavalitsusjuhist kujunes ka poliitik ja

riigitegelane. Ta oli Põllumeeste Kogu liige ning selle organisatsiooni Virumaa esinduse esimees. Riigikogu IV koosseisu valimistel valis rahvas ta parlamenti. Osales aktiivselt ka 1934. aastal loodud Isamaaliidus.

Olles tegevjalunik, oli talle südamelähedane põllumajanduslik ühistegevus. Nii tegutses ta juhatuse liikmena Rakvere piimaühingus, Virumaa Ühispanngas, Põhja-Eesti kartuliühisuses. Kuulus ka Virumaa Teatajat välja andnud osühingusse. Samal ajal ehitas eeskujulikult üles oma asundustalu koos uute hoonete ja tõukarjaga. Maavalitsuse esimehena töötas Karl Pajos 1938. aastani, mil ta määrati Viru maavanemaks. Sellele loovale tööle tegi aga lõpu 1940. aasta kommunistlik riigipööre. Uus võim vabastas Pajose maavanema ametist.

Arreteerimise eest varjas ta ennast ühe tuttava talus Luga-

nusel kuni 1941. aasta augustini, mil Saksa armee Virumaa punajõududest vabastas. 12. augustil asus Karl Pajos Viru maavalitsust reorganiseerima. Maavanema kohal sai ta olla lühikest aega, sest Saksa võimud määrasid uueks maavanemaks Arkna koolijuhataja Karl Erenurme. Pajos jäi tööle põllumajandusosakonna juhatajana kuni septembrini 1944, mil punaarmee Eestimaa teist korda okupeeris.

Mõnda aega suutis Karl Pajos ennast punavõimude eest varjata, kuni 1945. aasta veebruaris NKVD ta arreteris. Pärast kaheaastast kinnipidamist Rakvere vanglas määras sõjatribunal Pajosele 9 aastat vangilaagrit. Kuni 1950. aastani hoiti teda Harku laagris, kust viidi Molotovi oblasti Nõrobski laagrisse. Seal suri Karl Pajos 26. mail 1953. Haud on seni leidmata.

Peep Kärp (1913-2003)